

Rola Wojskowej Inspekcji Sanitarnej w zdrowiu publicznym

Role of Military Sanitary Inspection in public health

Aurelia Ostrowska^{1, A–F}

¹ Szkoła Zdrowia Publicznego, Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego, Polska

A – Koncepcja i projekt badania, B – Gromadzenie i/lub zestawianie danych, C – Analiza i interpretacja danych, D – Napisanie artykułu, E – Krytyczne zrecenzowanie artykułu, F – Zatwierdzenie ostatecznej wersji artykułu

Ostrowska A. Rola Wojskowej Inspekcji Sanitarnej w zdrowiu publicznym. Med Og Nauk Zdr. 2022; 28(1): 103–109. doi: 10.26444/monz/146107

■ Streszczenie

Wprowadzenie i cel pracy. Doświadczenia z pandemii COVID-19 w wielu krajach mogą stanowić podstawę do reformy instytucji zdrowia publicznego. Systemowe zmiany w sektorze ochrony zdrowia wymagają dokładnego określenia potencjału instytucji zdrowia publicznego w Polsce. Celem pracy była charakterystyka Wojskowej Inspekcji Sanitarnej oraz analiza zadań z zakresu zdrowia publicznego realizowanych przez organy Wojskowej Inspekcji Sanitarnej na rzecz: (1) żołnierzy Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej i pracowników cywilnych wojska oraz (2) ogółu populacji.

Materiał i metody. Zebrano i przeanalizowano dane dotyczące zadań z zakresu zdrowia publicznego realizowanych przed Wojskową Inspekcją Sanitarną w czasie pokoju. W analizie uwzględniono również działania podejmowane przez organy Wojskowej Inspekcji Sanitarnej w związku z wystąpieniem pandemii COVID-19.

Wyniki. Zidentyfikowano i opisano trzy obszary działań z zakresu zdrowia publicznego realizowanych przez Wojskową Inspekcję Sanitarną: (1) ustawowe zadania Wojskowej Inspekcji Sanitarnej tożsame z zadaniami Państwowej Inspekcji Sanitarnej (działania na rzecz ogółu społeczeństwa); (2) działania Wojskowej Inspekcji Sanitarnej realizowane na rzecz żołnierzy Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, pracowników cywilnych wojska oraz struktur wojskowych; (3) działania realizowane przez Wojskową Inspekcję Sanitarną w związku z wystąpieniem pandemii COVID-19.

Wnioski. Wojskowa Inspekcja Sanitarna stanowi istotną instytucję systemu opieki zdrowotnej w Polsce w zakresie zdrowia publicznego. Zapewnienie bezpieczeństwa sanitarno-epidemiologicznego żołnierzy Sił Zbrojnych RP i pracowników cywilnych wojska, z uwagi na różnorodność obszarów ich działania, wymaga opracowania procedur dostosowanych do zmieniających się warunków środowiskowych.

Słowa kluczowe

profilaktyka, zdrowie publiczne, nadzór epidemiologiczny, siły zbrojne, Wojskowa Służba Zdrowia, Państwowa Inspekcja Sanitarna

■ Abstract

Introduction and Objective. Experiences from the COVID-19 pandemic in many countries could form the basis for the reform of public health institutions. Systemic changes in the health care sector require an accurate mapping of the potential of public health institutions in Poland. The aim of the study was to characterize the Military Sanitary Inspection (MSI), and to analyze the tasks in the field of public health carried out by the bodies of the MSI for 1) members of the armed forces of the Republic of Poland and civilian employees of the army, and 2) the general population.

Materials and method. Data on public health tasks performed by the Military Sanitary Inspection in peacetime were collected and analyzed. The analysis also included activities carried out by the MSI in response to the COVID-19 pandemic.

Results. Three areas of activities in the field of public health carried out by the MSI were identified and described: 1) statutory tasks of the MSI, as the tasks of the MSI (activities on behalf of the general public); 2) activities of the MSI carried out for members of the armed forces of the Republic of Poland, civilian employees of the army and military structures; 3) activities carried out by the MSI in response to the COVID-19 pandemic.

Conclusions. The Military Sanitary Inspection is an important institution of the health care system in Poland in the field of public health. Due to the variety of areas of operation, the provision of sanitary and epidemiological safety of soldiers in the armed forces and civilian military personnel requires the development of procedures adjusted to changing environmental conditions.

Key words

prevention, public health, epidemiological surveillance, armed forces, State Sanitary Inspection, military healthcare

WPROWADZENIE

Podstawowym zadaniem zdrowia publicznego jest ochrona zdrowia całych populacji [1, 2]. Cel ten osiągnąć jest m.in. poprzez promocję zdrowia, w tym promowanie zdrowego stylu życia i kształtowanie wyborów zdrowotnych sprzyjających

Adres do korespondencji: Aurelia Ostrowska, Szkoła Zdrowia Publicznego, Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego, Warszawa, Polska
E-mail: aurostro@interia.pl

Nadesłano: 13.01.2022; zaakceptowano do publikacji: 25.01.2022; publikacja online: 08.02.2022

zdrowiu, zapobieganie chorobom i urazom (profilaktyka pierwotna), jak również poprzez wykrywanie, zapobieganie i reagowanie na choroby zakaźne [1–3]. Na potrzeby realizacji zadań dotyczących zdrowia publicznego w wielu krajach utworzono specjalne instytucje odpowiedzialne za kształtowanie polityki z zakresu zdrowia publicznego na poziomie ogólnokrajowym [4, 5].

W Polsce historia zdrowia publicznego sięga 1918 roku, kiedy to rozpoczęto tworzenie struktur państwowych odpowiedzialnych za bezpieczeństwo zdrowotne i życie ludzi [6]. W listopadzie 1918 roku utworzono pierwszą ogólnokrajową instytucję zdrowia publicznego – Państwowy Centralny Zakład Epidemiologiczny (obecnie Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Instytut Badawczy), która stanowiła fundament służb sanitarnych w Polsce [6]. W sierpniu 1954 roku utworzono Państwową Inspekcję Sanitarną, która otrzymała kompetencje w zakresie nadzoru zapobiegawczego, profilaktyki i zwalczania chorób zakaźnych i zawodowych oraz bieżącego i popularyzowania zasad higieny oraz zapobiegania chorobom [7]. Instytucja ta posiadała oddziały terenowe w całym kraju (na poziomie powiatów, miast i dzielnic), co umożliwiło bieżący i zapobiegawczy nadzór sanitarny [7]. Zgodnie z Ustawą z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (Dz.U. z 2021 r. poz. 195) Państwowa Inspekcja Sanitarna jest powołana do realizacji zadań z zakresu zdrowia publicznego, w szczególności poprzez sprawowanie nadzoru nad warunkami higieny: środowiska, pracy, radiacyjnej, procesów nauczania i wychowania, wypoczynku i rekreacji, jak również nad warunkami zdrowotnymi żywności, żywienia i produktów kosmetycznych [8]. W ustawie z 1985 roku wskazano, że z uwagi na zakres działalności w jednostkach organizacyjnych podległych Ministerstwu Obrony Narodowej oraz Ministerstwu Spraw Wewnętrznych zadania Państwowej Inspekcji Sanitarnej wykonują odpowiednio Wojskowa Inspekcja Sanitarna i Inspekcja Sanitarna Ministerstwa Spraw Wewnętrznych [8]. Wraz ze zmieniającymi się wyzwaniami dla zdrowia publicznego instytucje zdrowia publicznego w Polsce ulegały przekształceniom. W lipcu 2020 roku Państwowa Inspekcja Sanitarna Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji została zlikwidowana, a jej obowiązki przejęły organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej (cywilnej).

Zmieniające się warunki środowiskowe, rozwój technologii cyfrowych, stale ewoluujący rynek substancji szkodliwych dla zdrowia oraz rozpowszechnienie narażenia na czynniki ryzyka chorób cywilizacyjnych stanowią istotne wyzwania dla instytucji zdrowia publicznego w Polsce [9]. Ponadto pandemia COVID-19 sprawiła, że instytucje zdrowia publicznego skupiły się na realizacji swoich podstawowych zadań, czyli takich, do których były pierwotnie powołane, a zatem na zwalczaniu chorób zakaźnych.

Wojskowa Inspekcja Sanitarna stanowi jedną z kluczowych instytucji zdrowia publicznego w Polsce, która zarówno wykonuje ustawowe zadania Państwowej Inspekcji Sanitarnej, jak i prowadzi liczne działania na rzecz żołnierzy Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej i pracowników cywilnych wojska. Doświadczenia z pandemii COVID-19 w wielu krajach mogą stanowić podstawę do reformy systemu ochrony zdrowia, w tym instytucji zdrowia publicznego. W trakcie tej pandemii Państwowa Inspekcja Sanitarna ulegała licznym reformom (m.in. zmiana struktury podległości jednostek terenowych, cyfryzacja inspekcji sanitarnej, wprowadzenie nowego elektronicznego systemu nadzoru

sanitarно-epidemiologicznego – Systemu Ewidencji Państwowej Inspekcji Sanitarnej (SEPI)). Systemowe zmiany w sektorze ochrony zdrowia wymagają dokładnego określenia potencjału instytucji zdrowia publicznego w Polsce. Z uwagi na populację objętą opieką oraz zakres realizowanych działań dokładna rola Wojskowej Inspekcji Sanitarnej w zdrowiu publicznym nie została dostatecznie udokumentowana.

CEL PRACY

Celem pracy była charakterystyka Wojskowej Inspekcji Sanitarnej oraz analiza zadań z zakresu zdrowia publicznego realizowanych przez organy Wojskowej Inspekcji Sanitarnej na rzecz: (1) żołnierzy Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej i pracowników cywilnych wojska oraz (2) ogółu populacji.

MATERIAŁ I METODY

Zebrano i przeanalizowano dane dotyczące zadań z zakresu zdrowia publicznego realizowanych przez Wojskową Inspekcję Sanitarną. Charakterystyki działalności tej instytucji dokonano na podstawie analizy następujących aktów prawnych:

- Ustawy z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (Dz.U. z 1998 r. Nr 90, poz. 575, ze zm.);
- Rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie Wojskowej Inspekcji Sanitarnej (Dz.U. z 2020 r. poz. 432);
- Ustawy z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz.U. Nr 171, poz. 1225, ze zm.);
- Ustawy z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (Dz.U. Nr 234, poz. 1570, ze zm.);
- Ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz.U. Nr 112, poz. 654, ze zm.).

Ponadto dane na temat zadań z zakresu zdrowia publicznego realizowanych na rzecz żołnierzy Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej i pracowników cywilnych wojska oraz ogółu populacji uzyskano na podstawie informacji publikowanych przez wojskowe ośrodki medycyny prewencyjnej oraz w ramach wniosków o informację publiczną. W analizie uwzględniono również działania realizowane przez organy Wojskowej Inspekcji Sanitarnej od marca 2020 roku w związku z wystąpieniem pandemii COVID-19.

W analizie uwzględniono trzy obszary działań z zakresu zdrowia publicznego realizowane przez Wojskową Inspekcję Sanitarną, a mianowicie:

- ustawowe zadania Wojskowej Inspekcji Sanitarnej tożsame z zadaniami Państwowej Inspekcji Sanitarnej (działania na rzecz ogółu społeczeństwa);
- działania Wojskowej Inspekcji Sanitarnej realizowane na rzecz żołnierzy Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, pracowników cywilnych wojska oraz struktur wojskowych;
- działania podejmowane przez Wojskową Inspekcję Sanitarną w związku z wystąpieniem pandemii COVID-19.

WYNIKI

Organizacja Wojskowej Inspekcji Sanitarnej

W resorcie obrony narodowej za Wojskową Służbę Zdrowia i korpus osobowy medyczny odpowiada Departament Wojskowej Służby Zdrowia. Dyrektor Departamentu Wojskowej Służby Zdrowia w imieniu ministra obrony narodowej sprawuje nadzór nad 146 podmiotami w całej Polsce.

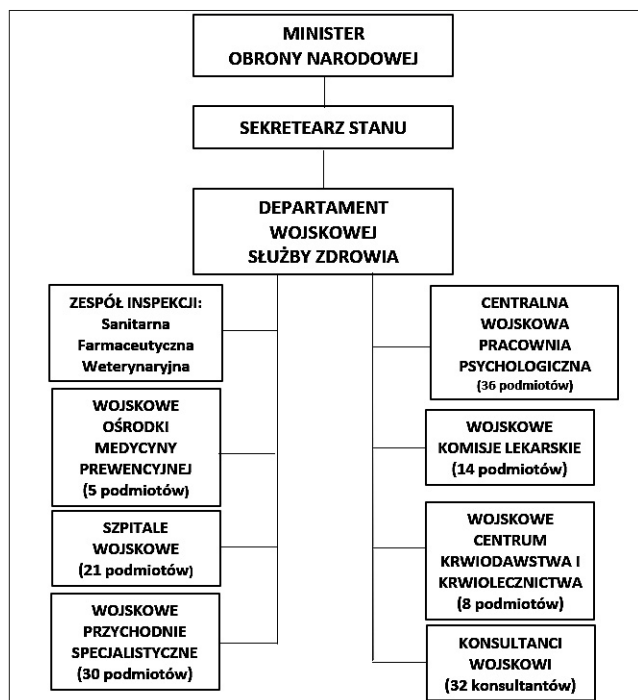
Departament odpowiada za wyznaczanie kierunków rozwoju oraz sposobów funkcjonowania Wojskowej Służby Zdrowia i opieki psychologicznej oraz systemu orzecznictwa lekarskiego na rzecz żołnierzy zawodowych, żołnierzy czynnej służby, weteranów i weteranów poszkodowanych.

W Zarządzeniu Nr 33/MON Ministra Obrony Narodowej określono 13 zadań, za które odpowiada Departament Wojskowej Służby Zdrowia [10]. Do wymienionych należy m.in. określenie standardów, warunków, organizacji i trybu wykonywania zadań przez organy Wojskowej Inspekcji Sanitarnej [10].

W regulaminie organizacyjnym Departamentu Wojskowej Służby Zdrowia [11] określono zespół inspekcji, w skład którego wchodzi 3 rodzaje inspekcji:

- Inspekcja Sanitarna – Główny Inspektor Sanitarny,
- Inspekcja Weterynaryjna – Główny Inspektor Weterynaryjny,
- Inspekcja Farmaceutyczna – Główny Inspektor Farmaceutyczny.

Główni Inspektorzy współdziałają ze swoimi zastępcami oraz podlegają bezpośrednio dyrektorowi Departamentu Wojskowej Służby Zdrowia w Ministerstwie Obrony Narodowej. Organami inspekcji są komendanci i wojskowi inspektorzy sanitarni w wojskowych ośrodkach medycyny prewencyjnej (WOMP) [12]. Schemat organizacyjny Wojskowej Służby Zdrowia przedstawiono na ryc. 1.

Rycina 1. Organizacja Wojskowej Służby Zdrowia, ze szczególnym uwzględnieniem roli Wojskowej Inspekcji Sanitarnej w systemie Wojskowej Służby Zdrowia
Źródło: opracowanie własne na podstawie regulaminu organizacyjnego Departamentu Wojskowej Służby Zdrowia

Analizując podstawy prawne funkcjonowania Wojskowej Inspekcji Sanitarnej, należy podkreślić fakt, że w roku 2020 przy okazji nowelizacji Ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej – wprowadzono do niej nowy rozdział 2a poświęcony Wojskowej Inspekcji Sanitarnej, określając, że w jednostkach organizacyjnych podległych ministrowi obrony narodowej lub przez niego nadzorowanych oraz w podmiotach, w tym spółkach, utworzonych przez te jednostki, w urzędzie obsługującym ministra obrony narodowej, podmiotach leczniczych utworzonych i nadzorowanych przez ministra obrony narodowej, w Służbie Kontrwywiadu Wojskowego, Służbie Wywiadu Wojskowego i rejonach zakwaterowania przejściowego jednostek wojskowych oraz w stosunku do wojsk obcych przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub przemieszczonego przez terytorium Państwowej Inspekcji Sanitarnej wykonuje Wojskowa Inspekcja Sanitarna finansowana z budżetu państwa [13]. W Wojskowej Inspekcji Sanitarnej zatrudnionych jest ok. 39 osób.

Wojskowa Inspekcja Sanitarna wykonuje ustawowe zadania Państwowej Inspekcji Sanitarnej, również poza terenem działania jej jednostek i podmiotów, w stosunku do:

- 1) żołnierzy służby czynnej;
- 2) funkcjonariuszy Służby Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służby Wywiadu Wojskowego;
- 3) żołnierzy wojsk obcych i ich personelu cywilnego, przemieszczonego przez terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub przebywających na tym terytorium.

Wojskowa Inspekcja Sanitarna podlega ministrowi obrony narodowej.

Ustawa o Państwowej Inspekcji Sanitarnej [13] określa Organy Wojskowej Inspekcji Sanitarnej, którymi są:

- 1) Główny Inspektor Sanitarny Wojska Polskiego;
- 2) Szef Wojskowej Inspekcji Sanitarnej – Zastępca Głównego Inspektora Sanitarnego Wojska Polskiego;
- 3) komendanci wojskowych ośrodków medycyny prewencyjnej i wojskowi inspektorzy sanitarni wojskowych ośrodków medycyny prewencyjnej – zgodnie z właściwością miejscową określoną w Rozporządzeniu Ministra Obrony Narodowej z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie Wojskowej Inspekcji Sanitarnej [14].

Organy Wojskowej Inspekcji Sanitarnej wykonują zadania przy pomocy wojskowych ośrodków medycyny prewencyjnej, będących podmiotami leczniczymi finansowanymi z budżetu państwa oraz jednostkami wojskowymi w rozumieniu art. 3 ust. 5 Ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2019 r. poz. 1541 i 2020).

Stanowisko Głównego Inspektora Sanitarnego Wojska Polskiego może zajmować osoba spełniająca wymagania przewidziane dla żołnierzy zawodowych oraz określone w art. 8 ust. 6 Ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej [8].

W zakresie działania Wojskowej Inspekcji Sanitarnej zadania na zasadach i w trybie przewidzianych dla:

- 1) Głównego Inspektora Sanitarnego – wykonuje Główny Inspektor Sanitarny Wojska Polskiego oraz Szef Wojskowej Inspekcji Sanitarnej – Zastępca Głównego Inspektora Sanitarnego Wojska Polskiego;
- 2) państwowych inspektorów sanitarnych – wykonują komendanci wojskowych ośrodków medycyny prewencyjnej w zakresie określonym w ust. 2 oraz inspektorzy sanitarni

wojskowych ośrodków medycyny prewencyjnej (jeden komendant WOMP-u to odpowiednik kilku państwowych wojewódzkich inspektorów sanitarnych).

Komendant wojskowego ośrodka medycyny prewencyjnej wydaje decyzje w pierwszej instancji w sprawach z zakresu higieny radiacyjnej, zapobiegawczego nadzoru sanitarnego w zakresie uzgadniania dokumentacji projektowej dla budowy, zmiany sposobu użytkowania obiektów budowlanych na terenie jednostek organizacyjnych podległych ministrowi obrony narodowej oraz w rejonach zakwaterowania przejściowego jednostek wojskowych.

Główny Inspektor Sanitarny Wojska Polskiego jest organem wyższego stopnia w stosunku do komendantów wojskowych ośrodków medycyny prewencyjnej oraz wojskowych inspektorów sanitarnych wojskowych ośrodków medycyny prewencyjnej w zakresie spraw rozpatrywanych przez nich w pierwszej instancji a dotyczących żołnierzy służby czynnej, funkcjonariuszy Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, żołnierzy wojsk obcych i ich personelu cywilnego, przemieszczających się przez terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub przebywających na terytorium RP oraz jednostek organizacyjnych nadzorowanych i podległych ministrowi obrony narodowej.

Organy Wojskowej Inspekcji Sanitarnej korzystają z ochrony prawnej przewidzianej dla państwowych inspektorów sanitarnych. Nowelizacja Ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej z 2020 roku po raz pierwszy w historii w akcie prawnym rangi ustawowej umieściła rozdział dotyczący Wojskowej Inspekcji Sanitarnej, wskazując jej zadania oraz wymagania dla Głównego Inspektora Sanitarnego (wprowadzenie wymogu formalnego – żołnierz zawodowej służby wojskowej). W strukturach Departamentu Wojskowej Służby Zdrowia i w 5 wojskowych ośrodkach medycyny prewencyjnej pracuje 39 wojskowych inspektorów sanitarnych. W ciągu ostatnich 3 lat liczba wojskowych inspektorów sanitarnych zwiększyła się o 9.

Zadania realizowane przez Departament Wojskowej Służby Zdrowia i Wojskową Inspekcję Sanitarną są realizowane w ścisłej współpracy z dowódcami rodzajów Sił Zbrojnych RP i podległych im jednostek.

Wojskowe ośrodki medycyny prewencyjnej

Jednostki wojskowe i podmioty utworzone i nadzorowane przez ministra obrony narodowej zlokalizowane są w całej Polsce. Nadzór sanitarny nad nimi został powierzony Wojskowej Inspekcji Sanitarnej i przypisany zgodnie z właściwością miejscową wojskowym ośrodkom medycyny prewencyjnej.

W Rozporządzeniu Ministra Obrony Narodowej z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie Wojskowej Inspekcji Sanitarnej [14] określono właściwość miejscową (ryc. 2) dla 5 WOMP-ów: (1) WOMP-u Bydgoszcz; (2) WOMP-u Gdynia; (3) WOMP-u Kraków; (4) WOMP-u Modlin; (5) WOMP-u Wrocław.

Wojskowe ośrodki medycyny prewencyjnej realizują ustawowe zadania inspekcji sanitarnej, stanowiąc odpowiednik sanepidów w cywilnej inspekcji sanitarnej. W przypadku braku możliwości wykonania badań próbków lub pomiarów przez laboratorium WOMP-ów badania takie lub pomiary mogą być przeprowadzone na rzecz WOMP-u w innym laboratorium akredytowanym w zakresie danej lub danych metod badawczych zgodnie z normą odnoszącą się do ogólnych wymagań dotyczących kompetencji laboratoriów badawczych i wzorcujących.

Rycina 2. Mapa Polski według właściwości miejscowej wojskowych ośrodków medycyny prewencyjnej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Departamentu Wojskowej Służby Zdrowia

W rozporządzeniu Ministra Obrony Narodowej określono także wzór legitymacji służbowej organów oraz wykaz dodatkowych kwalifikacji mających zastosowanie w realizacji zadań Wojskowej Inspekcji Sanitarnej (Załącznik nr 1 do Rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie Wojskowej Inspekcji Sanitarnej) [14]. Załącznik określa wymagania i kwalifikacje dla osób mogących pełnić funkcje wojskowych inspektorów sanitarnych.

Ustawowe zadania Wojskowej Inspekcji Sanitarnej tożsame z zadaniami Państwowej Inspekcji Sanitarnej

Do ustawowych zadań organów Wojskowej Inspekcji Sanitarnej należą:

- wydanie decyzji o unieruchomieniu lub wyłączeniu z eksploatacji obiektu, okrętu Marynarki Wojennej, zakładu pracy, jego części (stanowiska pracy lub urzędzenia);
- wydanie decyzji o unieruchomieniu lub wyłączeniu z eksploatacji środka transportu wojskowego, uzbrojenia i sprzętu wojskowego;
- wycofanie z obrotu środka spożywczego, przedmiotu użytku lub innego wyrobu, mogącego mieć wpływ na zdrowie ludzi albo wydanie decyzji o podjęciu lub zaprzestaniu innych działań, jeżeli naruszenie wymagań higienicznych i zdrowotnych spowodowało bezpośrednie zagrożenie życia lub zdrowia na terenie obiektów jednostek i podmiotów wojskowych;
- prowadzenie dochodzenia epidemiologicznego w jednostkach i podmiotach wojskowych.

Ponadto m.in.:

- prowadzenie szczepień dla żołnierzy i pracowników cywilnych pracujących w międzynarodowych strukturach NATO i UE,
- wydawanie zaleceń sanitarno-epidemiologicznych w odniesieniu do ćwiczeń wojskowych, poligonów, szkoleń, konferencji międzynarodowych, ćwiczeń i innych przed-

sięwzięć na terenie kraju (decyzje dotyczące miejsc, a także warunków udziału żołnierzy).

Wojskowa Inspekcja Sanitarna realizuje ustawowe zadania Państwowej Inspekcji Sanitarnej w stosunku do:

- jednostek nadzorowanych i podległych ministrowi obrony narodowej oraz jednostek wojskowych w rejonach ich zakwaterowania przejściowego,
- żołnierzy w czynnej i zawodowej służbie wojskowej oraz pracowników cywilnych zatrudnionych w jednostkach wojskowych,
- żołnierzy wojsk obcych i sojusznicznych oraz ich personelu cywilnego przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej albo przemierzających się przez to terytorium,
- podmiotów utworzonych i nadzorowanych przez ministra obrony narodowej,
- Służby Kontrwywiadu Wojskowego,
- Służby Wywiadu Wojskowego,
- urzędu ministra obrony narodowej,
- miejsc udzielania świadczeń w jednostkach wojskowych (ambulatoria),
- polskich kontyngentów wojskowych.

Wojskowa Inspekcja Sanitarna współpracuje z m.in. z Państwową Inspekcją Sanitarną i Ministerstwem Zdrowia. Przedstawiciele Wojskowej Inspekcji Sanitarnej biorą udział w pracach zespołów eksperckich realizujących działania z zakresu zdrowia publicznego na rzecz ogółu społeczeństwa, w tym poprzez udział w pracach:

- Krajowego Komitetu ds. Pandemii Grypy,
- Krajowego Komitetu ds. Eradykacji Poliomyelitis,
- Narodowego Programu Ochrony Antybiotyków Rady ds. Zdrowia Publicznego,
- Rady ds. Zdrowia Publicznego,
- Zespołu ds. monitorowania zmienności genetycznej SARS-CoV-2.

Zadania Wojskowej Inspekcji Sanitarnej realizowane na rzecz Sił Zbrojnych RP

Wojskowa Inspekcja Sanitarna, wypełniając ustawowe zadania Państwowej Inspekcji Sanitarnej, realizuje ponadto cały pakiet zadań wynikający ze specyfiki resortu obrony narodowej, odpowiedzialnego i uczestniczącego w zapewnieniu bezpieczeństwa narodowego.

Zgodnie z obowiązującym stanem prawnym bez decyzji, opinii, stanowiska, wytycznych Głównego Inspektora Sanitarnego czy komendanta wojskowego ośrodka medycyny prewencyjnej Siły Zbrojne RP nie mogą realizować swoich zadań, takich jak: ćwiczenia, szkolenia, szkolenia poligonowe, współpraca z wojskami sojusznicznymi czy udział w międzynarodowych ćwiczeniach wojskowych. Wytyczne dotyczące zabezpieczenia medycznego, epidemiologicznego czy z zakresu bezpieczeństwa żywienia i żywności stanowią jeden z najważniejszych zapisów w każdym rozkazie dowódcy – bez względu na szczebel dowodzenia czy miejsce dowódcy w łańcuchu dowodzenia.

Działania Wojskowej Inspekcji Sanitarnej realizowane na rzecz żołnierzy Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, pracowników cywilnych wojska oraz struktur wojskowych dotyczą m.in.:

- współpracy z wojskami państw sojusznicznych, w tym Sił Zbrojnych Stanów Zjednoczonych stacjonujących na terenie kraju, w sprawach dotyczących zdrowia publicz-

nego zgodnie z porozumieniem wykonawczym w zakresie wsparcia medycznego wynikających z Umowy SOFA RP–USA;

- zabezpieczenia sanitarno-higienicznego i zapewnienia osłony przeciwepidemicznej wojsk biorących udział w misjach/operacjach poza granicami kraju;
- zabezpieczenia sanitarno-higienicznego uroczystości państwowych, przedsięwzięć promocyjnych i innych przedsięwzięć z udziałem resortu obrony narodowej;
- współdziałania w zakresie zadań związanych z funkcjonowaniem Krajowego Systemu Wykrywania Skażeń i Alarmowania, Systemu Wykrywania Skażeń Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej – Sekcji Rozpoznania Biologicznego wydziałonych z wojskowych ośrodków medycyny prewencyjnej;
- uczestniczenia w przedsięwzięciach z zakresu obrony przed bronią masowego rażenia – medycznej ochrony przed zagrożeniami i skutkami działania CBRN;
- zapewnienia właściwej ochrony sanitarno-higienicznej oraz osłony przeciwepidemicznej żołnierzy kierowanych do zgrupowań zadaniowych w ramach wsparcia organów administracji publicznej (ptasia grypa, afrykański pomór świąń, COVID-19);
- zabezpieczenia sanitarno-higienicznego wojsk biorących udział w ćwiczeniach narodowych i międzynarodowych;
- udziału w strukturach grup roboczych NATO (uczestnictwo państw członkowskich).

Zadania Wojskowej Inspekcji Sanitarnej w trakcie pandemii COVID-19

Departament Wojskowej Służby Zdrowia, Główny Inspektor Sanitarny Wojska Polskiego oraz komendanci WOMP-ów aktywnie uczestniczyli w walce z pandemią COVID-19.

W ramach działań przeciwepidemicznych, koordynowanych przez Departament Wojskowej Służby Zdrowia, organy Wojskowej Inspekcji Sanitarnej uczestniczyły w:

- działaniach służących zapewnieniu bezpieczeństwa zdrowotnego, w tym ochrony przeciwepidemicznej, żołnierzy, funkcjonariuszy i pracowników resortu obrony narodowej;
- działaniach ograniczających możliwość rozprzestrzeniania się COVID-19 wśród funkcjonariuszy i pracowników resortu obrony narodowej i pracowników wojsk obcych;
- działaniach służących ograniczaniu ryzyka występowania zakażeń w resorcie obrony narodowej poprzez realizację szkoleń z zakresu metod prewencji zakażeń;
- monitorowaniu na bieżąco występowania ognisk zachorowań na COVID-19, prowadzeniu dochodzeń epidemiologicznych, w ramach których wydawano decyzje administracyjne dotyczące objęcia kwarantanną, izolacją czy nadzorem epidemiologicznym;
- monitorowaniu bieżącej dostępności łóżek i respiratorów dla pacjentów z COVID-19;
- dokonywaniu oceny pod względem sanitarno-higienicznym miejsc przeznaczonych na kwarantannę, izolację czy odosobnienie oraz sprawowaniu nadzoru nad osobami przebywającymi na kwarantannie i izolacji;
- nadzorowaniu szpitali tymczasowych dla pacjentów z COVID-19 oraz oddziałów szpitalnych dla pacjentów z COVID-19 w wojskowych szpitalach i 2 instytutach naukowo-badawczych (nadzór sanitarno-higieniczny),
- poszerzeniu zdolności do mikrobiologicznej diagnostyki laboratoryjnej w kierunku zakażeń koronawirusem SARS-CoV-2,

- uruchomieniu 14 laboratoriów diagnostycznych do wykonywania testów na obecność koronawirusa,
- zwiększeniu zdolności diagnostycznych w kierunku wykrywania zakażeń koronawirusem w laboratoriach diagnostycznych w WOMP-ach,
- zwiększeniu liczby oddziałów chorób zakaźnych w strukturach Wojskowej Służby Zdrowia,
- uruchomieniu Modułu Zabezpieczenia Epidemicznego Zintegrowanego Wieloszczęblowego Systemu Informatycznego RON (MZE),
- stworzeniu możliwości systemowego zabezpieczenia żołnierzy wyjeżdżających i powracających z polskich kontyngentów wojskowych na podstawie szybkiej ścieżki oceny stanu zdrowia żołnierzy (współpraca WOMP-u Wrocław, 2 Wojskowego Szpitala Polowego, Centralnej Wojskowej Komisji Lekarskiej),
- opracowywaniu na bieżąco szeregu regulacji (wytycznych, zaleceń, rekomendacji, opinii) dyrektora Departamentu Wojskowej Służby Zdrowia i Głównego Inspektora Sanitarnego Wojska Polskiego;
- opracowaniu koncepcji szczepień przeciwko COVID-19 w Siłach Zbrojnych RP – na podstawie Narodowego Programu Szczepień,
- koordynacji szczepień w Siłach Zbrojnych RP.

DYSKUSJA

Wojskowa Inspekcja Sanitarna stanowi jeden z kluczowych czynników zdrowia publicznego w Polsce. Organy Wojskowej Inspekcji Sanitarnej realizują działania z zakresu zdrowia publicznego, bezpośrednio na rzecz struktur wojskowych, jak również pośrednio na rzecz ludności cywilnej. Wypełnianie przez Wojskową Inspekcję Sanitarną swojej roli poprzez działania WOMP-ów to jeden z fundamentów zapewnienia bezpieczeństwa służby żołnierzy w czasie pokoju, kryzysu i wojny. Ponadto, przyczyniając się do poprawy sytuacji epidemiologicznej w kraju oraz ograniczając narażenia na biologiczne i chemiczne czynniki chorobotwórcze w wybranych grupach społecznych, działalność Wojskowej Inspekcji Sanitarnej przekłada się na poprawę stanu zdrowia populacji ogólnej. Przedstawiciele Wojskowej Inspekcji Sanitarnej aktywnie uczestniczą w pracach zespołów eksperckich koordynujących prace ogólnopolskich programów prozdrowotnych, co pozwala na interdyscyplinarne podejście do zdrowia publicznego, m.in. poprzez implementację dobrych praktyk z Wojskowej Służby Zdrowia do cywilnego systemu ochrony zdrowia [15]. Walka z pandemią COVID-19 spowodowała znaczne podniesienie poziomu zdolności Wojskowej Inspekcji Sanitarnej do zabezpieczenia potrzeb żołnierzy Sił Zbrojnych RP m.in. dzięki nowym możliwościom diagnostycznym. Ponadto bieżąca działalność Wojskowej Inspekcji Sanitarnej, prowadzona w ramach nadzoru sanitarno-epidemiologicznego, stanowiła integralną część działań przeciwepidemicznych realizowanych przez władze publiczne w Polsce. Wyniki analizy działań z zakresu zdrowia publicznego podejmowanych przez organy Wojskowej Inspekcji Sanitarnej wskazują na dalszą potrzebę rozwoju potencjału Wojskowej Inspekcji Sanitarnej, w kontekście odpowiedzialności zarówno za bezpieczeństwo narodowe, jak i bezpieczeństwo zdrowotne.

Działania podjęte przez Departament Wojskowej Służby Zdrowia i Wojskową Inspekcję Sanitarną wpisują się

w realizację zadań określonych w Strategii Bezpieczeństwa Narodowego [16]. W związku z rosnącą liczebnością żołnierzy w Siłach Zbrojnych RP istnieje pilna konieczność zwiększania zasobów w wojskowych ośrodkach medycyny prewencyjnej poprzez zwiększenie liczby inspektorów wojskowych. Doświadczenia z pandemii COVID-19 [17] wskazują na potrzebę dopracowania współpracy pomiędzy Główną Inspekcją Sanitarną a Wojskową Inspekcją Sanitarną, m.in. w zakresie wymiany danych niezbędnych w prowadzeniu nadzoru sanitarnego, uregulowania dostępu dla Wojskowej Inspekcji Sanitarnej do baz danych, którymi dysponują Ministerstwo Zdrowia i Państwowa Inspekcja Sanitarna, jak również postępowania wobec podmiotów cywilnych znajdujących się na terenie jednostek wojskowych w zakresie wspólnych kontroli cywilnej i wojskowej inspekcji sanitarnej [18].

Biorąc pod uwagę aktualne wyzwania i trendy w cywilnej służbie zdrowia (m.in. rozpowszechnienie chorób cywilizacyjnych, rosnąca antybiotykooporność, niedobór kadr medycznych, rozprzestrzenianie dezinformacji zdrowotnej w Internecie) [9], wydaje się, że jednym z potencjalnych priorytetów w rozwoju Wojskowej Służby Zdrowia jest zapewnienie interoperacyjności jednostek pionu sanitarnego w Siłach Zbrojnych RP poprzez wdrożenie systemowych zasad współpracy pomiędzy:

- Centrum Reagowania Epidemiologicznego Sił Zbrojnych,
- Wojskowym Instytutem Higieny i Epidemiologii,
- wojskowymi ośrodkami medycyny prewencyjnej,
- inspekcjami: sanitarną, weterynaryjną i farmaceutyczną,
- konsultantami wojskowymi,
- oddziałami chorób zakaźnych w szpitalach wojskowych i instytutach naukowo-badawczych a podmiotami cywilnymi.

Koordinacja działań poszczególnych struktur Wojskowej Służby Zdrowia pozwoli na zwiększenie zdolności reagowania w sytuacji zagrożeń biologicznych, w tym o charakterze epidemii oraz zdarzeń masowych związanych z użyciem broni biologicznej lub aktów bioterroryzmu, oraz zapewnienie kompleksowej opieki zdrowotnej i zabezpieczenie medyczne żołnierzy, którzy są istotnym elementem wartości bojowej wojska.

W analizie nie uwzględniono działań Wojskowej Inspekcji Sanitarnej na poziomie regionalnym, co stanowi ograniczenie niniejszego badania.

WNIOSKI

Wojskowa Inspekcja Sanitarna stanowi istotny element systemu opieki zdrowotnej w Polsce w zakresie zdrowia publicznego. Zapewnienie bezpieczeństwa sanitarno-epidemiologicznego żołnierzy Sił Zbrojnych RP i pracowników cywilnych wojska ze względu na różnorodność obszarów działania (zarówno w kraju, jak i na misjach zagranicznych) wymaga opracowania procedur dostosowanych do zmieniających się warunków środowiskowych. Z uwagi na wieloaspektowość działań, sprawowanie kontroli i nadzoru nad warunkami higieny w różnych środowiskach oraz konieczność szybkiego reagowania w przypadku występowania zagrożeń biologicznych lub chemicznych doświadczenia z nadzoru sanitarno-epidemiologicznego realizowanego przez Wojskową Inspekcję Sanitarną mogą stanowić źródło

dobrych praktyk, możliwych do wykorzystania w działalności Państwowej Inspekcji Sanitarnej. Rozwijanie systemów informatycznych dla potrzeb nadzoru epidemiologicznego i osłony przeciwepidemicznej, zwiększenie liczby lekarzy ze specjalizacją chorób zakaźnych i epidemiologii oraz rozwijanie zdolności diagnostycznych WOMP-ów na podstawie systemów jakości stanowią kluczowe wyzwania w przyszłej działalności Wojskowej Inspekcji Sanitarnej.

PIŚMIENICTWO

1. Frieden TR. A framework for public health action: the health impact pyramid. *Am J Public Health.* 2010; 100(4): 590–595. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2009.185652>
2. Oliver TR. The politics of public health policy. *Annu Rev Public Health.* 2006; 27: 195–233. <https://doi.org/10.1146/annurev.publhealth.25>
3. World Health Organization. The 10 Essential Public Health Operations. <https://www.euro.who.int/en/health-topics/Health-systems/public-health-services/policy/the-10-essential-public-health-operations> (access: 2022.01.03).
4. Bloland P, Simone P, Burkholder B, et al. The role of public health institutions in global health system strengthening efforts: the US CDC's perspective. *PLoS Med.* 2012; 9(4): e1001199. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1001199>
5. European Centre for Disease Prevention and Control. Competent Bodies. <https://www.ecdc.europa.eu/en/about-us/governance/competent-bodies> (access: 2022.01.03).
6. Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego PZH – Państwowy Instytut Badawczy. Historia. <https://100lat.pzh.gov.pl/historia/> (access: 2022.01.02).
7. Seweryn M. Funkcjonowanie Państwowej Inspekcji Sanitarnej. Historia, rozwój, wyzwania. *Zdrowie Publiczne i Zarządzanie.* 2015; 13(2): 158–164. <https://doi.org/10.4467/20842627OZ.15.016.4319>.
8. Ustawa o Państwowej Inspekcji Sanitarnej z 14 marca 1985 r. (DzU 1985 Nr 12 poz. 49).
9. Pinkas J. Współczesne wyzwania zdrowia publicznego. Wybrane zagadnienia. 1st ed. Warszawa: PZWL; 2021.
10. Zarządzenie Nr 33/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 24 sierpnia 2015 w sprawie regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Obrony Narodowej (DzUrzMON.2015.250 z dnia 2015.08.24).
11. Zarządzenie Nr 19 Dyrektora Generalnego Ministerstwa Obrony Narodowej z dnia 24 sierpnia 2020 r. w sprawie zatwierdzenia wewnętrznego regulaminu organizacyjnego Departamentu Wojskowej Służby Zdrowia.
12. Ministerstwo Obrony Narodowej. Departament Wojskowej Służby Zdrowia. Wojskowe Ośrodki Medycyny Prewencyjnej. <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/wojskowe-osrodki-medycyny-prewencyjnej> (access: 2022.01.05).
13. Ustawa z dnia 23 stycznia 2020 r. o zmianie ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej oraz niektórych innych (DzU 2020.322).
14. Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie Wojskowej Inspekcji Sanitarnej (DzU 2020.432).
15. Ministerstwo Zdrowia. Rada do spraw Zdrowia Publicznego. <https://www.gov.pl/web/zdrowie/rada-do-spraw-zdrowia-publicznego> (access: 2022.01.04).
16. Monitor Polski z 2020 r. poz. 413. Postanowienie Prezydenta RP z dnia 12 maja 2020 r. w sprawie zatwierdzenia „Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej“.
17. Ostrowska A. Rola Wojskowego Centrum Kształcenia Medycznego w walce z pandemią COVID-19 – implikacje dla działań przeciwepidemicznych. *Med Og Nauk Zdr.* 2021; 27(4): 480–487. <https://doi.org/10.26444/monz/144084>
18. Grabowski ML. Rys historyczny służb sanitarno-epidemiologicznych i państwowej inspekcji sanitarnej. *Przegl Epidemiol.* 2005; 59(1): 5–8.